Luonnonvarakeskus

Dnro:
2252/00 00 02 00/2019

15.10.2019

Asia: 2252/00 00 02 00/2019 Valtion vuoden 2020 talousarvio sekä vuosia 2020–202 koskeva julkisen talouden suunnitelma, Yleisesittely ja maatalouteen liittyvät kysymykset,

Eduskunta
Maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: tutkimusprofessori Jyrki Niemi

Luken asiantuntijalausunto

1 Tausta

Vuoden 2020 talousarvioesityksen Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan selvitysosassa todetaan, että hallinnonalan perustehtävät ruokaturvan, ruokaturvallisuuden ja kilpailukykyisen kotimaisen ruokajärjestelmän, huoltovarmuuden ja puhtaan veden takaamisessa, eläin- ja kasvitautien hallinnassa, kestävyyden ja luonnonvaraelinkeinojen kilpailukyvyn varmistamisessa ja maaseudun elinvoimaisuuden kehittämisessä nousevat yhä tärkeämmiksi. Tässä lausunnossa tarkastellaan maataloussektorin näkymiä huomioiden vuoden 2020 hallinnonalan määrärahoissa tapahtuvat muutokset, viime vuosien maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys sekä tuotanto- ja markkinatilanne.

2 Maataloustukien kehitys ja merkitys maatilojen taloudessa

Vuonna 2020 viljelijätukia maksetaan valtion talousarvioesityksen mukaan yhteensä 1 684 milj. euroa, eli 3,8 % vähemmän kuin vuonna 2019 (Taulukko 1). Antti Rinteen hallitusohjelman mukaan sekä ympäristö- että luonnonhaittakorvauksen vajeet kuitenkin paikataan vuonna 2020. Syksyn aikana annettavan lisätalousarvion mahdolliset siirrot pienentänevätkin taulukon 1 viljelijätukieroa vuosien 2019 ja 2020 välillä.

Yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) mukaista tukea maksetaan vuonna 2020 yhteensä 1 365 milj. euroa. EU:n budjetista maksetun tuen osuus viljelijätuista on 42% eli yhteensä 702 milj. euroa. EU:n kokonaan tai osittain rahoittamien tukien lisäksi maatiloille maksetaan vuonna 2020 kansallista tukea yhteensä 319 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pääosin pohjoisesta tuesta (293 milj. euroa).

Taulukko 1. Viljelijätuet Suomessa 2015–2020, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2015	2016	2017	2018	2019 arvio	2020 arvio
EU-tulotuki	527	527	534	537	525	525
Luonnonhaittakorvaus	552	547	573	519	548	625
Ympäristökorvaus[1]	352	338	368	358	358	215
Kansallinen tuki	332	322	328	323	319	319
Yhteensä	1 763	1 734	1 803	1 737	1 750	1 684

[1]Ympäristökorvaukseen on sisällytetty myös eläinten hyvinvointiin ja luomuun liittyvät tuet.

Lähde: Valtion talousarvioesitys 2020; Luonnonvarakeskus.

Viljelijätukien osuus maatalouden kokonaistuotosta on ollut viime vuosina noin 32 prosenttia. Yhteisen maatalouspolitiikan tuet ovat muodostaneet yli 80 % maksetusta kokonaistuesta ja noin neljänneksen maatalouden kokonaistuotoista.

Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmaksi todetaan että vuosien 2021—2023 määrärahatasojen on arvioitu noudattavan kuluvan ohjelmakauden 2014–2020 tasoa. Myös EU:n kokonaan rahoittamien suorien tukien arvioidaan jatkuvan vuosina 2021—2023 vuoden 2020 tasoisina. EU-tuen määrästä ei ole vielä päätöksiä, mutta komission toukokuussa 2018 julkaiseman budjettiehdotuksen mukaan EU:n maksama tuki laskee Suomessa kehyskaudella 2021–2027 nimellisin hinnoin noin 7 % ohjelmakauteen 2014–2020 verrattuna. Tämä tarkoittaisi viljelijätukiin vuositasolla runsaan 50 milj. euron leikkausta. Komission ehdotus tosin jättää jäsenvaltioille mahdollisuuden täydentää EU-rahan leikkausta kansallisilla määrärahoilla.

Viljelijätukien lisäksi vuonna 2020 maksetaan tukea maatalouden rakenteen kehittämiseen. Korkotukilainoja voidaan myöntää maatilojen tuotantorakennusten rahoittamiseen sekä nuorten viljelijöiden aloitustukeen liittyviin kiinteistö- ja irtaimistohankintoihin enintään 250 milj. euroa, josta valtiolle aiheutuvat kustannukset ovat noin 25 milj. euroa. Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitusten avustuksiin sekä investointeihin on budjetoitu 88 milj. euroa, ja luopumiseläkkeisiin 45 milj. euroa. Kokonaan kansallisesti rahoitettavien investointiavustusten rahoituksen riittävyyden turvaamiseksi myönnetään Maatilatalouden kehittämisrahastoon valtion talousarviosta 58,3 milj. euroa.

3 Maataloustuotannon kehitys

Maatalouden tuotantovolyymit ovat viime vuosin pysyneet kutakuinkin ennallaan. Vuonna 2018 meijerit ottivat vastaan 2 285 milj. litraa maitoa, mikä oli 2 % vuotta 2015 vähemmän, mutta 3 % enemmän kuin vuonna 2010. Lihan kokonaistuotanto oli vuonna 2018 yli 393 miljoonaa kiloa, mikä on reilun prosentin vähemmän kuin vuonna 2015 mutta 2 % enemmän kuin vuonna 2010. Tuotanto on pysytellyt edellisvuosien tasolla myös vuonna 2019. Verrattuna edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan vuoden 2019 tammi-elokuussa:

- maidontuotanto väheni vajaa kaksi prosenttia
- naudanlihan tuotanto nousi yhden prosentin
- sianlihan tuotanto säilyi ennallaan
- siipikarjanlihan tuotanto kasvoi noin prosentin
- lampaanlihan tuotanto väheni noin 2 prosenttia
- kananmunien tuotanto kasvoi noin kolme prosenttia

4 Maatalouden kannattavuuskehitys

Vaikka maatalouden yrityskoko on kasvanut 2000-luvun alusta ripeästi, maatalous- ja puutarhayritysten taloudelliset tulokset heikentyivät 2000-luvulla aina vuoteen 2016, jolloin saavutettiin 2000-luvun heikoin tulos. Luonnonvarakeskuksen (Luke) kannattavuuskirjanpitotulosten mukaan maatilayritysten yrittäjätulos ja kannattavuus kuitenkin kohentuivat vuosina 2017 ja 2018 Maatalouden yrittäjätuloa arvioidaan kertyvän vuonna 2018 yhteensä 690 milj. euroa, mikä on kolmanneksen suurempi kuin vuonna 2017 ja yli kaksinkertainen vuoteen 2016 verrattuna (Taulukko 2).

Yrittäjäperheen omasta työstä ja pääomasta aiheutuvista noin 1,5 mrd. euron kustannuksista vuoden 2018 yrittäjätulon arvioidaan kattavan noin 46 prosenttia eli kannattavuuskerroin olisi 0,46. Vuoden 2016 kannattavuuskerroin oli 0,19.

Taulukko 2. Maatalouden kokonaistuottojen, kustannusten ja yrittäjätulon kehitys (milj. euroa) sekä kannattavuuden ja vakavaraisuuden kehitys vuosina 2013-2018e.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018e
Kokonaistuotto	6 068	6 061	5 696	5 592	5 623	5 879
Kustannukset[1]	5 468	5 459	5 231	5 275	5 107	5 189
Yrittäjätulo[2]	600	602	465	317	516	690
Kannattavuus-kerroin[3]	0,32	0,33	0,26	0,19	0,34	0,46
Omavaraisuusaste[4]	76%	74%	74%	73%	72%	72%
Suhteellinen velkaantuneisuus[5]	76%	85%	89%	88%	95%	89%
Tiloja edustettuna	57 244	55 600	53 003	51 779	50 561	49 542

[1]Maa- ja puutarhatalouden tuotantokustannukset ilman oman työn palkkavaatimusta ja oman pääoman korkovaatimusta

[2]Yrittäjätulo on yrittäjäperheen työpalkaksi ja oman pääoman koroksi jäävä osuus.

[3]Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuri osa oman työn palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta on saavutettu.

[4]Omavaraisuusaste mittaa yrityksen vakavaraisuutta. Se lasketaan suhteuttamalla vuoden lopun oma pääoma yrityksen varojen koko määrään. Yritys on sitä vakavaraisempi, mitä korkeampi on sen omavaraisuusaste.

[5]Suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa velkojen suhdetta liikevaihtoon. Siitä voidaan karkeasti päätellä, millaiset käyttökatevaatimukset vieraan pääoman hoitokulut yritykselle asettavat.

Lähde: Luonnonvarakeskus, kannattavuuskirjanpitotulokset (www.luke.fi/taloustohtori/kokonaislaskenta).

5 Maatilojen velkaantuneisuuskehitys

Velkojen lisäys ja liikevaihdon hidas kasvu ovat kääntäneet maatalouden velkaantuneisuuden viime vuosina selvään nousuun. Velkojen suhde liike-vaihtoon eli suhteellinen velkaantuneisuus kasvoi 76 prosentista vuonna 2013 lähes 95 prosenttiin vuonna 2017. Vuonna 2018 maatilojen suhteellinen velkaantuneisuus laski 89 prosenttiin. Velat ovat kasaantuneet erityisesti investoineille tiloille. Suuri velkamäärä on lisännyt rahoitusriskiä, jota matalat lainakorot ovat toisaalta helpottaneet. Vaikeasti velkaantuneita maatiloja on Suomessa kuitenkin edelleen suhteellisen vähän. Pääomavaltaisuudesta ja pääoman hitaasta kiertonopeudesta johtuen maataloustoiminnan jatkaminen edellyttää suhteellisen korkeaa omavaraisuusastetta (oman pääoman osuus yrityksen koko varallisuudesta). Omavaraisuusaste on ollut viime vuosina keskimäärin 72 %. 2000-luvulla velkojen määrä on tosin kasvanut pääomaa nopeammin, joten investointien rahoitus on nojannut vieraaseen pääomaan. Maa- ja puutarhatalouteen sitoutunut pääoma oli Luken kokonaislaskennan mukaan vuonna 2018 yhteensä lähes 17 mrd. euroa. Kokonaispääomasta oli yrittäjän omaa pääomaa noin 12,3 mrd. euroa. Vierasta pääomaa oli vuoden 2016 lopussa vajaat 4,7 mrd. euroa.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat: Jyrki Niemi, Arto Latukka ja Heikki Mäkinen